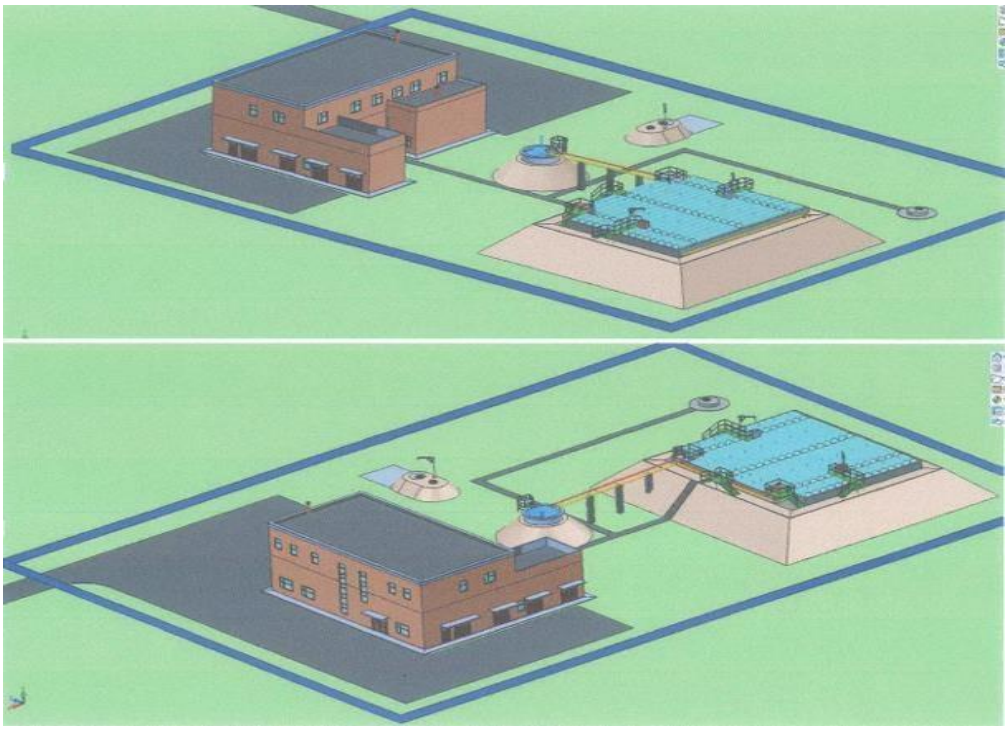
“ХОТ БАЙГУУЛАЛТ, БАРИЛГА, ОРОН СУУЦЖУУЛАЛТЫН ЯАМ"-НЫ ХЭРЭГЖҮҮЛЖ БУЙ ЗАВХАН АЙМГИЙН УЛИАСТАЙ СУМЫН “АЙМГУУДЫН БОХИР УС ЦЭВЭРЛЭХ БАЙГУУЛАМЖИЙГ ӨРГӨТГӨН ШИНЭЧЛЭХ, ШИНЭЭР БАРИХ” ТӨСЛИЙН 2026 ОНЫ БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ

АГУУЛГА

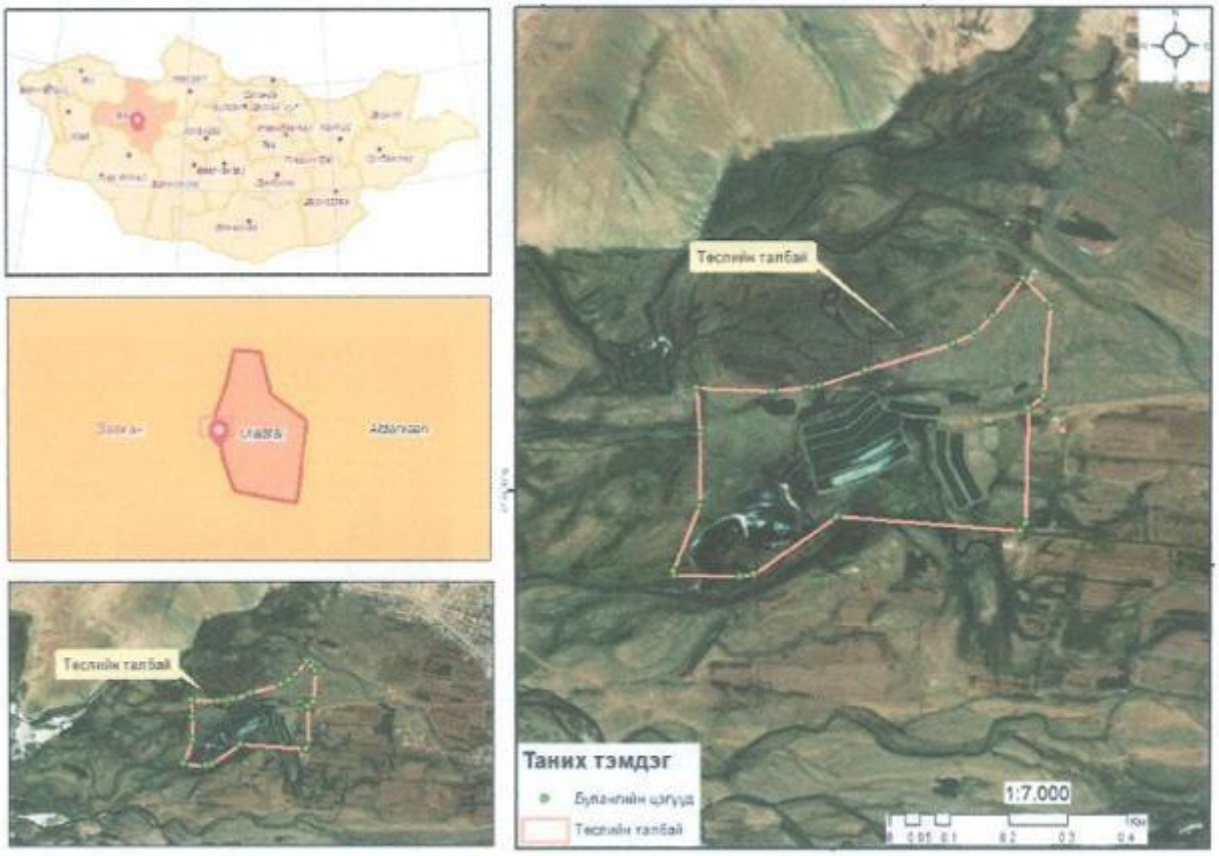
1. ТӨСЛИЙН ТОВЧ ТАНИЛЦУУЛГА 3
1.1. Төслийн нэр 3
1.2. Төсөл хэрэгжүүлэгч 3
1.3. Төсөл хэрэгжих нутаг дэвсгэрийн байршил 3
1.4. Төсөл хэрэгжих орчны өнөөгийн байдал 3
1.5. Төслийн хүчин чадал 5
1.6. Төслийн дэд бүтцийн төлөвлөлт 5
2. ТӨСЛИЙН ТАЛБАЙ, ТҮҮНИЙ ОРЧНЫ БАЙГАЛЬ ОРЧИН, НИЙГЭМ-ЭДИЙНЗАСГИЙН ТӨЛӨВ БАЙДЛЫН ТОВЧ ТОДОРХОЙЛОЛТ 6
2.1. Төсөл хэрэгжих орчны уур амьсгалын горим 6
2.2. Төсөл хэрэгжих орчны ургамалжил 7
2.3. Төсөл хэрэгжих орчны хөрс, хөрсөн бүрхэвч 7
2.4. Төсөл хэрэгжих орчны ан амьтан 8
2.5. Төсөл хэрэгжих орчны гадаргын ус 8
2.6. Төсөл хэрэгжих орчны нийгэм, эдийн засгийн хөгжил 9
3. ТӨСЛИЙН ГОЛ БА БОЛЗОШГҮЙ СӨРӨГ НӨЛӨӨЛЛИЙН ТОДОРХОЙЛОЛТ 11
4. БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТУХАЙН ЖИЛИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ ГОЛ ЗОРИЛТ 12
4.1. Сөрөг нөлөөллийг бууруулах арга хэмжээний төлөвлөгөө 13
4.2. Орчны тохижилт ногоон байгууламжийн төлөвлөгөө 16
4.3. Биологийн олон янз байдлын дүйцүүлэн хамгаалах төлөвлөгөө 17
4.4. Нүүлгэн шилжүүлэх, нөхөн олговор олгох төлөвлөгөө 17
4.5. Түүх соёлын өвийг хамгаалах төлөвлөгөө 17
4.6. Осол эрсдэлийн менежментийн төлөвлөгөө 17
4.7. Хог хаягдлын менежментийн төлөвлөгөөний арга хэмжээний зардал 20
4.8. Бомт-г хэрэгжилтийн нөлөөлөлд өртөгч оршин суугчид, оролцогч талуудад тайлагнах хуваарь 22
4.9. Байгаль орчны хяналт, шинжилгээний хөтөлбөр 24

1. ТӨСЛИЙН ТОВЧ ТАНИЛЦУУЛГА

1.1. Төслийн нэр: Завхан аймгийн Улиастай сумын “Аймгуудын бохир ус цэвэр байгууламжийг өргөтгөн шинэчлэх, шинээр барих” төсөл

1.2. Төсөл хэрэгжүүлэгч: “Хот байгуулалт, барилга, орон сууцжуулалтын яам”-ны “Аймгуудын бохир ус цэвэрлэх байгууламжийг өргөтгөн шинэчлэх, шинээр барих” төслийг хэрэгжүүлэх нэгж

1.3. Төсөл хэрэгжих нутаг дэвсгэрийн байршил: Завхан аймгийн Улиастай сумын бохир ус цэвэрлэх байгууламж барихаар олгоглсон газар нь аймгийн төвөөс баруун урд зүгт байрлаж буй хуучин бохир ус цэвэрлэх байгууламжийн хойд талд байрлана.

Зураг 1. Төсөл хэрэгжих газрын байршлын зураг

1.4. Төсөл хэрэгжих орчны өнөөгийн байдал

Төслийн төлөвлөлтийн дагуу одоогийн байдлаар бохир ус цэвэрлэх байгууламжийн барилга баригдаж, тоног төхөөрөмжийн суурилуулалт, холболтын ажлууд бүрэн хийгдэж 2025 оны 11 дүгээр сард улсын комисст хүлээлгэн өгч, 2026 оны 4 дүгээр сараас ахуйн бохир усыг хүлээн авч цэвэрлэх байгууламжийн тоног төхөөрөмжийн жигдрүүлэлт, сорилт туршилтын ажлыг хийж эхлэхээр төлөвлөөд байна. Өнөөгийн байдлыг доорхи зурагт харуулав.

Зураг 2. Өнөөгийн байдал

1.5. Төслийн хүчин чадал

Төслийн төлөвлөлтөнд тусгасанаар Улиастай сумын ахуйн хэрэгцээнээс гарсан бохир ус болон түүнтэй ойролцоо найрлагатай үйлдвэрийн бохир усыг цэвэрлэхэд зориулагдана. Бохир ус цэвэрлэх байгууламжийн хүчин чадал нь 3000м^3/хоног байна.

1.6. Төслийн дэд бүтцийн төлөвлөлт: Төлийн дэд бүтэц, инженер хангамжийн хувьд төвлөрсөн ба бие даасан холимог шийдэлтэй байна.

Төслийн үндсэн обьектууд, дэд бүтцийн барилгын ажил, авто зам талбайг барих,сайжруулах, усны цооногийн талбай, ус хангамжийн шугам хоолой байгуулах үеийн барилгын ажлын үед гарах хог хаягдал, ажилчдын ахуйн хэрэглээнээс гарах хог хаягдал болон цэвэрлэх байгууламжийн ашиглалтын шатанд сараалжинд шүүгдэх механик хаягдал, лаг, элсний зутан, цэвэрлэсэн ус нь хаягдал болон гарна.

Хүснэгт 1. Төслийн хог хаягдлын эх үүсвэр

Эх үүсвэрийн төрөл	**Шийдэл**
Барилгын ажлын үеийн болон ажилчдын ахуйн хэрэглээнээс үүсэх хог хаягдал	Цуглуулж Сумын төвлөрсөн хог цэгрүү зайлуулах
Үйл ажиллагааны явцад үүсэх ахуйн хаягдал	Сумын төвлөрсөн хог цэгрүү зайлуулах

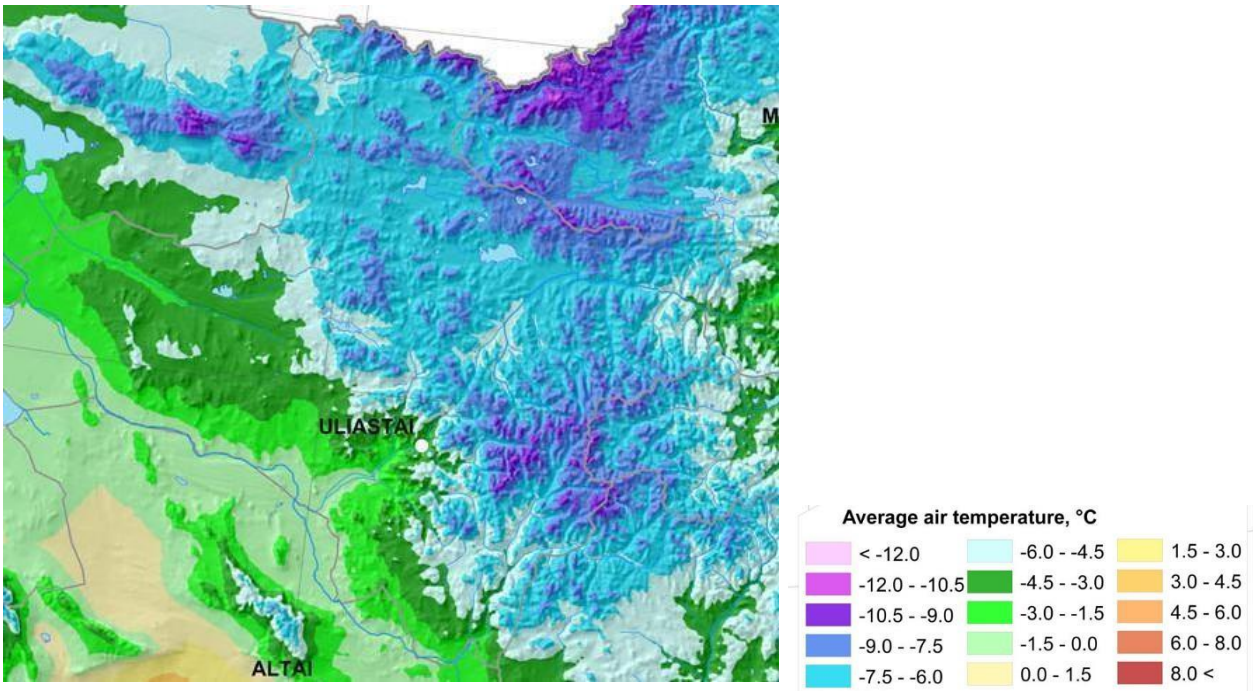
Ажилчдын ахуйн хэрэглээнээс гарах хог хаягдлын хэмжээ: Төсөл хэрэгжсэнээр нийт 25 хүн ажиллах ба ахуйн хэрэглээний хог хаягдал үүсэх норматив нь нийт ажилчдын тоонооос шууд хамааралтай юм. Монгол улсын Засгийн газрын тогтоол “Хог хаягдлын норматив тогтоох аргачлал”-ын дагуу Нэг хүнээс хоногт дунджаар 0,3 кг хуурай хог гарна гэж тооцоход, улиралд дунджаар 22.5 кг/хон, жилд 2.7 тн/жил хуурай хог хаягдал гарна.

Төслөөс гарах шингэн хаягдал: 3000м^3/хоног цэвэршүүлсэн саарал ус гарна.

2. ТӨСЛИЙН ТАЛБАЙ, ТҮҮНИЙ ОРЧНЫ БАЙГАЛЬ ОРЧИН, НИЙГЭМ-ЭДИЙН ЗАСГИЙН ТӨЛӨВ БАЙДЛЫН ТОВЧ ТОДОРХОЙЛОЛТ

2.1. Төсөл хэрэгжих орчны уур амьсгалын горим

Цаг уур өртөөдийн сар, жилийн дундаж агаарын температурын утгыг 1961- 1990 оны норм утга болон 1991-2016 оны дундаж гэсэн 2 янзаар өгсөн нь дэлхийнуур амьсгалын дулааралт энэ нутагт хэр зэрэг илэрч байгааг харуулах зорилготойюм. Цаг уурын бүхий л өртөө, харуулууд сумын төв бараадан голын дэнж, нам газарт байрлах учраас агаарын температурын газарзүйн хуваарилагдлыг бодит байдлаар үзүүлэхгүй талтай. Иймд жилийн дундаж агаарын температурын газарзүйн хуваарилагдлыг ГИС ашиглан зурагласныг зурагт үзүүлэв.

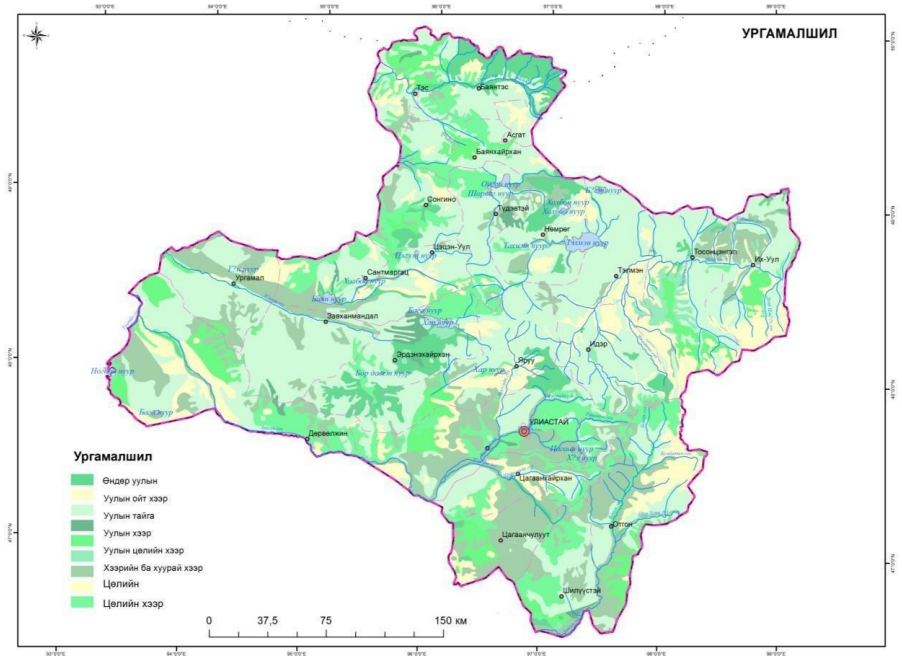

Агаарын температурын газарзүйн хуваарилагдалд уулзүй (орографи) — н болон өргөргийн нөлөө давхар илэрч байна. Өөрөөр хэлбэл өргөрөг ихсэх тутам хүйтрэх, нөгөө талаар газар өндөрсөх тутам температур буурах зүй тогтол зэрэгцэн илрэнэ.Зургаас үзвэл өндөр уулын ян сарьдагаар жилийн дундаж температур -10^0C- аас ч хүйтэн байдаг бололтой. Иймд уулс хоорондын хөндий, гол мөрний голдрил дагуу хүйтэн, өндөр ууландаа дулаан байдаг.

2.2. Төсөл хэрэгжих орчны ургамалжилт

Завхан аймгийн Тэс, Баянтэс, Асгат, Баянхайрхан, Сонгино, Түдэвтэй, Нөмрөг, Тэлмэн, Яруу, Идэр, Отгон, Алдархаан, Цагаанчулуут, Цагаан хайрхан, Шилүүстэй зэрэг сумдын нутаг өндөр уулын тагийн болон уулын хээрийн, уул хоорондын хөндийн хээрийн бүсийн ургамалжил зонхилдог.

Монгол элсний элсний шарилжит бэлчээр Дөрвөлжин сумын Сээр, Сэрвэнуулнаас дээшхи талбайд Клеменцийн шарилж (*Artemisia Klementzae* Krasch. ex leonova.), Бөндгөр шарилж (*Artemisia sphaerocephala* Krasch.), Шар шарилж (*Artemisiaxanthochroa* Krasch.), Үсхий суль (*Psammochloa villosa* (Trin.)Bor.), Сөөгөн Шимэрс (*Hedysarium ftruticosum* Pall.) ургасан хэлбэртэй тааралдана. Монгол элсэнд Завхан голын эргээрх (Шар тохойд) **заримдаг сөөгөнцөр-элсний сульт** бэлчээрт Сөөгөн Шимэрс (*Hedysarium ftruticosum* Pall.) Үсхий суль (*Psammochloa villosa* (Trin.)Bor.), болон Сайрын хялгана (*Stipa glareosa* P.Smirn.), хөмөл (*Allimn mongolicum* L.) ургана.

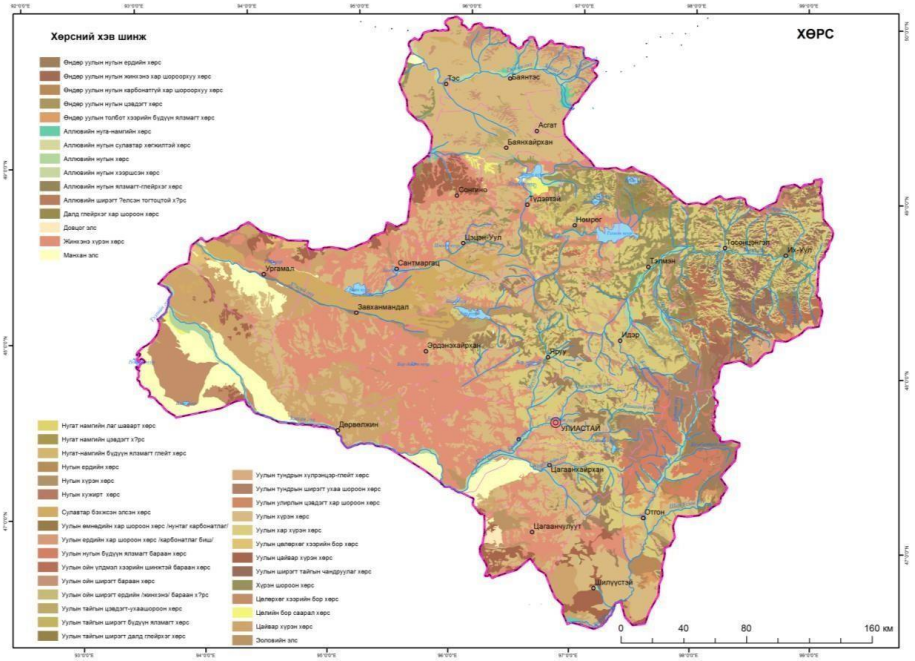
Зураг 3. Завхан аймгийн ургамалжилтын зураг

2.3. Төсөл хэрэгжих орчны хөрс, хөрсөн бүрхэвч

Манай орны голууд ихэнхдээ уулынх учраас урсгалын эхэн ба дунд хэсэг нь хавцал маягийн нарийн хөндийгөөр урсаж татам төдий л хөгжөөгүй, харин голуудыннадаг орчмын уудам өргөн хөндийд татмын дэнжүүд сайн ялгарч татмын үйл явц байнга илэрсэн байна. Голууд том байх тусам татам нь өргөн налгар байна. Голын татмын хамгийн нам, залуу дэнжийг татмын дэнж гэх бөгөөд тэр нь байн байн үерийн усанд автаж жилдээ нэг буюу хэдэн удаа, эсхүл хэдэн жилд нэг удаа усаар дүүрч хэсэг зуур тогтонги устай байдаг жамтай.

Голын үерлэлтийн горим, түүний тэжээлээс шалтгаалж хаврын шар усны, мөсөн голын, зуны хур бороонь гэх мэт янз бүр байна. Үерийн усаар зөөгдөж ирсэн хөвмөл эрдэс шорооны зүйлс татмын хөрсний гадарга дээр тунаж хуримталсаарголын хагшаас хурдас бий болдог ажээ. Ийнхүү аллювийн үйл явцын үр дүн жил бүр татмын гадарга дээр аллювийн нимгэн хурдас тогтож тэр даруйдаа хөрс бүрэлдэх явцад татагдан ордог байна.

Энэ учраас аллювийн хөрс эх чулуулгийн шинэхэн хурдсаар байн байн сэлбэгдэж үе давхарга нь дээшээгээ зузаардаг онцлогтой.

Зураг 4. Завхан аймгийн хөрсөн бүрхэвчийн зураг

2.4. Төсөл хэрэгжих орчны ан амьтан

Завхан аймаг нь амьтаны газарзүйн мужлалаар Баруун хойт Монголын тойрогт хамаарах бөгөөд энд өндөр уул, ойт хээр, хээрийн бүсийн амьтад тохиолдох тул зүйлийн бүрдэлийн хувьд баялаг юм. Баавгай, зэрлэг гахай, бор гөрөөс, буга, аргаль,янгир, ирвэс, чоно, үнэг, хярс, мануул, дорго, шилүүс, туулай, чандага, тарвага, цагаан болон хар сүүлт зээр зэрэг ан амьтантай. Ойн болон өндөр уулын, тал хээрийн, нүүдлийн шувуу ирдэг. Хойлог, Ятуу, хур сойр, хун, хотон, нислэг сар, тас, шонхор зэрэг ховордсон шувууд бий.

Аймгийн хэмжээнд ан амьтаны тархац нөөцийн судалгаа ховор бөгөөд Улсын тусгай хамгаалалттай газрууд, голуудын ай сав газарт хийгдсэн ан амьтан судалгааг нэгтгэн оруулсан болно. Хяргас нуур-Завхан голын сав газрын сээр нуруутан амьтдын судалгаанаас үзвэл нэн ховор хөхтний зүйлүүдээс Отгон, Алдархаан, Шилүүстэй сумдын нутаг, Отгонтэнгэрийн ДЦГ-аар цоохор ирвэс, Нөмрөг сумын Баянзүрх, Нөмрөг ууланд баданга хүдэр нутагладаг гэсэн мэдээлэл байна. Монгол оронд эрс ховордсон ирвэс, аргаль, янгир, халиун буга, хүдэр зэрэг ан амьтад Отгонтэнгэр ууланд тархсан байна. Аймгийн хэмжээнд тархсан зарим хөхтөн амьтдын судалгааг ШУА-ийн Биологийн хүрээлэнгийн эрдэмтэд хийсэн байна.

Аргаль: Аргаль, угалз бол хонины зэрлэг өвөг бөгөөд өдгөө дэлхийд ховордсон амьтны нэг юм.

2.5. Төсөл хэрэгжих орчны гадаргын ус

Завхан аймаг нь усзүйн сүлжээгээр Хойт мөсөн далайн ай сав, Төв Азийн гадагш урсгалгүй ай савд хамрагддаг. Хойт мөсөн далайн ай савд Идэрийн гол, Төв Азийн гадагш урсгалгүй ай савд Тэсийн гол, Хүнгүйн гол, Байдраг голууд орж байна. Монгол орны нутаг дэвсгэрийг 29 усны ай савд хуваасанаас Завхан аймгийн нутаг дэвсгэр нь 4 голын ай савд хамаарагдаж байна.

- Идэр голын сав
- Увс нуур-Тэс голын сав

- Хяргас нуур-Завхан голын сав
- Дэлгэрмөрөн голын сав

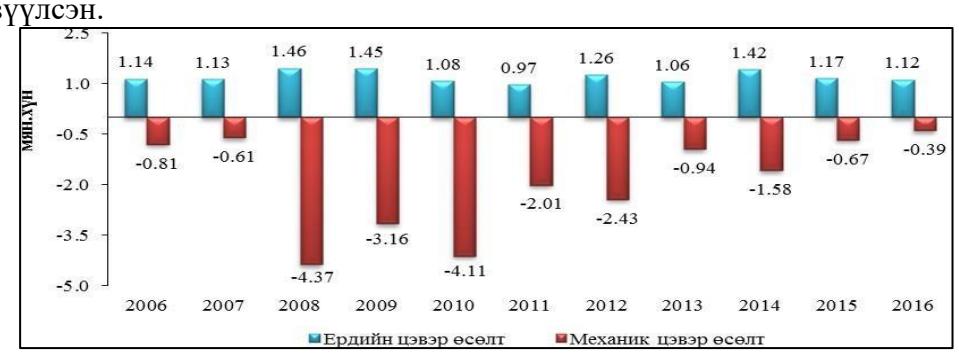

Зураг 5. Завхан аймгийн усны сав газрын зураг

Гадаргын усны нөөцөөр хамгийн их нь Увс нуур-Тэс голын сав, хамгийн нөөц байгатай нь Хяргас нуур-Завхан голын сав газар байна. Харин газрын доорхи боломжит усны нөөцөөр хамгийн их нь Хяргас нуур-Завхан голын сав, хамгийн нөөц багатай нь Идэрийн голын сав газар орж байна. Эндээс Завхан аймгийн хэмжээгээр гадаргын усны сүлжээ их байдаг ч усны нөөц баруун бүсийн хэмжээнд бага байгаа ньхарагдаж байна. Иймд усны нөөцийг хамгаалах бодлого боловсруулах, гадаргын усанд хамгаалалтын бүс төлөвлөж, ашиглалтыг хязгаарлах бодлого барих нь зүйтэй юм.

2.6. Төсөл хэрэгжих орчны нийгэм, эдийн засгийн хөгжил

Хүн амын тоо: 2022 оны эцэст Завхан аймгийн хүн амын тоо 70.8 мянга болж, баруун бүсийн хүн амын 18 хувийг, Монгол улсын нийт хүн амын 2.3 хувийг тус тус бүрдүүлж байна. Мөн аймгийн нийт хүн амыг өмнөх онтой харьцуулахад 1.03 хувиар буюу 0.7 мянган хүнээр өссөн, 2006 онтой харьцуулахад 11.4 хувиар буюу 8.1 мянган хүнээр буурсан үзүүлэлттэй байна. Аймгийн хүн амын тоонд гарсан өөрчлөлтийг дараах диаграммаар харуулав. 2007-2016 он хүртэл хүн ам буурахад хандлагатай байсан ч, сүүлийн жилүүдэд өсөх хандлага ажиглагдаж байна. Мөн Завхан аймгийн хүн амын тоо 2006-2016 оны хооронд жилд дунджаар 1.1 хувиар буюу 711 хүнээр буурахад хүн амын шилжих хөдөлгөөн илүү их нөлөө үзүүлсэн.

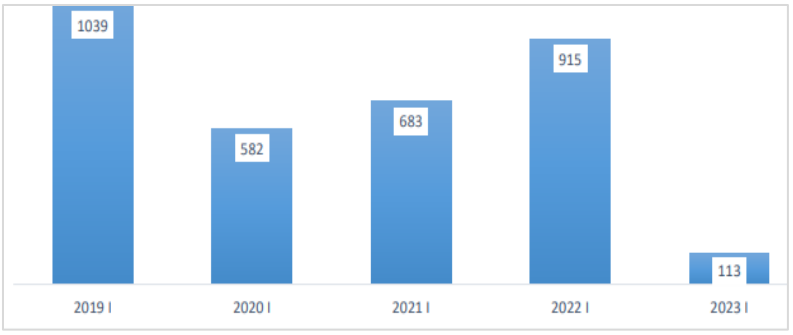

Диаграмм 1. Завхан аймгийн хүн амын ердийн болон механик цэвэр өсөлт

Өөрөөр хэлбэл, энэ хугацаанд жилд дунджаар 1665 хүн төрж, 459 хүн нас барсан (ердийн цэвэр өсөлт нь жилд дунджаар 1206 хүн), 820 хүн Завхан аймагт шилжин ирж байхад 2737 хүн явсан (механик цэвэр өсөлт нь жилд дунджаар -1917 хүн)байна. Эндээс үзэхэд хүн ам жилд дундаж (2006-2016 оны хооронд) -аар 711 хүнээр буурахад хүн амын шилжих хөдөлгөөн илүү их нөөлсөн нь харагдаж байна.

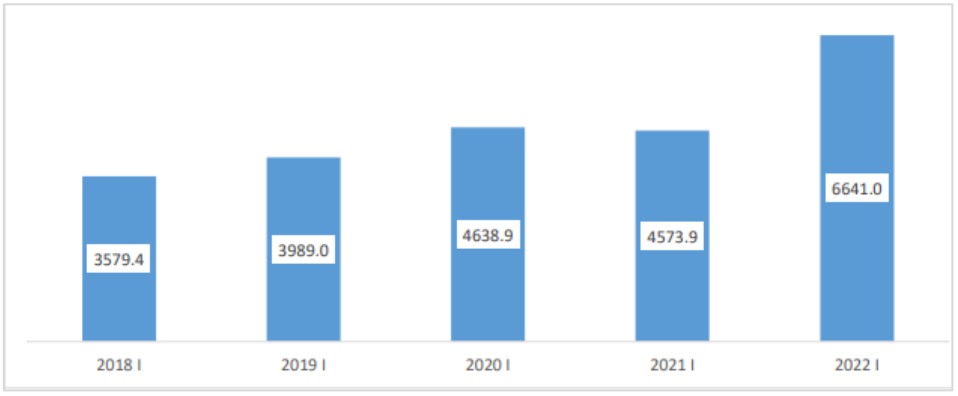
Хөдөлмөр шинэ ажлын байр болон бүртгэлтэй ажилгүйчүүд: Аймгийн хөдөлмөр, халамжийн үйлчилгээний газарт бүртгүүлсэн ажил идэвхитэй хайж байгаа ажилгүй хүний тоо 113 болж, өнгөрсөн оны мөн үеэс 802 хүнээр буурсан байна. Аймгийн хэмжээнд 61 эмэгтэй ажил идэвхитэй хайж байгаа нь ажилгүйчүүдийн 53.9 хувийг эзэлж байна.

Бүртгэлтэй ажилгүйчүүдийн тоогоор, сүүлийн 5 жилээр

Бүртгэлтэй ажилгүйчүүдийг насны бүлгээр авч үзвэл 10.9 хувь нь 15-24 нас, 36.3 хувь нь 25-34 нас, 30.9 хувь нь 35-44 нас, 20.3 хувь нь 45-54 нас, 0.8 хувь нь 55-59 нас, 0.8 хувь нь 60 дээш насны ажилгүйчүүд байна. Ажилгүйчүүдийн 1.6 хувь нь боловсролгүй, 4.4 хувь нь бага, 8.0 хувь нь суурь, 49.6 хувь нь бүрэн дунд, 10.6 хувь нь техникийн болон мэргэжлийн, 3.5 хувь нь тусгай мэргэжлийн дунд, 22.3 хувь нь дээд боловсролтой хүмүүс тус тус эзэлж байна.

Нийгмийн даатгал, халамж: Аймгийн хэмжээгээр нийгмийн даатгалын сангаас эхний 1 сард 12.5 мянган хүнд 6.6 тэр бум төгрөгийн тэтгэвэр, тэтгэмж олгож, 1.6 тэр бум төгрөгийн нийгмийн даатгалын шимтгэлийн орлогыг төвлөрүүлсэн байна. Энэ сард 12746 хүн нийгмийн даатгалд хамрагдсанаас 815 иргэн буюу 6.3 хувь нь сайн дурын даатгалд хамрагдсан байна.

Нийгмийн даатгалын сангийн зарлага, /сая төгрөг/

3. ТӨСЛИЙН ГОЛ БА БОЛЗОШГҮЙ СӨРӨГ НӨЛӨӨЛЛИЙН ТОВЧ ТОДОРХОЙЛОЛТ

Завхан аймгийн Улиастай сумын нутаг дэвсгэрт “Хоногт 3000м^3 бохир ус цэвэрлэх байгууламж” төслийн бүтээн байгуулалт, барилга байгууламж, тоног төхөөрөмж, шугам сүлжээний болон цэвэрлэх байгууламжийн хэвийн ажиллагааны үед агаарын чанар, хөрс, ус, ургамал, амьтны аймагт зэрэг байгаль орчны бүрэлдэхүүн хэсгүүдэд сөрөг нөлөөлөл үзүүлэхээр байна. Болзошгүй нөлөөллийн үнэлгээг доорх хүснэгтэд харуулав.

Хүснэгт 2. Байгаль орчинд учруулж болзошгүй нөлөөлөл

Байгаль орчны бүрэлдэхүүн хэсэг	**Нөлөөллийн үнэлгээ**			**Нийт**
	Бага	Дунд	Их	
Агаарын чанар	2	4	1	7
Хөрсөн бүрхэвч, газрын гадарга	-	5	1	7
Усан орчин	1	12	2	15
Биологийн олон янз байдал	1	5	-	6
Нийт /тоогоор/	4	27	4	35
Нийт /хувиар/	11.4%	77.1%	11.4%	100%

Төслийн үйл ажиллагааанаас байгаль орчинд үзүүлэх сөрөг нөлөөллийг байгаль орчны бүрэлдэхүүн тус бүр дээр нь тооцсон ба нийт сөрөг нөлөөллийг тодорхойлсон. Үүнээс 4 буюу 11.4% нь бага, 27 буюу 77.1% нь дунд, 4 буюу 11.4% нь их гэсэн үнэлгээний зэрэгт хамаарагдаж байна.

4. БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТУХАЙН ЖИЛИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ ГОЛ ЗОРИЛТ

Завхан аймгийн Улиастай сумын нутаг дэвсгэрт хэрэгжиж буй “Аймгуудын бохир ус цэвэрлэх байгууламжийг өргөтгөн шинэчлэх, шинээр барих” төслийн Байгаль орчны менежментийн төлөвлөөгөөг Монгол улсын “Байгаль орчныг хамгаалах тухай”, “Байгаль орчинд нөлөөлөх байдлын үнэлгээний тухай” хууль болон түүнтэй нийцүүлэн гаргасан бусад хууль тогтоомж, Байгаль орчин аялал жуулчлалын сайдын 2019 оны 10 дугаар сарын 29 өдрийн А/618 тоот тушаалаар шинэчлэн батлсан “Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөө боловсруулах, хянан батлах, тайлагнах журам”-ын дагуу боловсруулсан болно.

Ерөнхий зүйл. Төсөл хэрэгжүүлэгч иргэн, хуулийн этгээдийн (цаашид төсөл хэрэгжүүлэгч гэх) байгаль орчныг хамгаалах талаар хуулиар хүлээсэн үүргээ биелүүлэх, тухайн жилийн байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөг боловсруулах, түүнийг хянан батлах, хэрэгжилтийг ханган тайлагнахтай холбогдсон харилцааг зохицуулахад энэхүү журмын зорилго оршино. Тухайн жилийн байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөг төсөл хэрэгжүүлэгч боловсруулж, ерөнхий үнэлгээг хийсэн байгаль орчны асуудал хариуцсан төрийн захиргааны төв байгууллага, эсхүл аймаг, нийслэлийн байгаль орчны асуудал хариуцсан газарт хүргүүлэн хянуулж, батлуулна. Ерөнхий үнэлгээ хийсэн байгууллагын хянаж, баталсан тухайн жилийн байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөө нь төслийн үйл ажиллагааг эхлүүлэх, үргэлжлүүлэхийг зөвшөөрсөн байгаль орчны үндсэн баримт бичиг болно.

Төслийн үйл ажиллагаанаас байгаль орчинд үзүүлэх сөрөг нөлөөллүүдийг бууруулах, багасгах, төсөл хэрэгжиж буй нутаг дэвсгэрийн байгаль орчныг хамгаалахтай холбогдсон арга хэмжээг хэрэгжүүлэхэд оршино. Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөө нь дараах үндсэн 2 хэсгээс бүрдэнэ. Үүнд:

- ✓ Төслийн байгаль орчны нөлөөллийн үнэлгээгээр тогтоосон сөрөг нөлөөллөөс зайлсхийх, бууруулах, арилгах арга хэмжээг хэрэгжүүлэх арга замууд, тэдгээрийг хэрэгжүүлэх хугацаа болон шаардагдах хөрөнгө зардлыг тусгасан байгаль орчныг хамгаалах төлөвлөгөө (БОХТ)

- ✓ Төслийн үйл ажиллагааны улмаас байгаль орчны төлөв байдал, хүний эрүүл мэндэд үзүүлж байгаа орчны болон ажлын байрны нөхцлийг хянах, шинжилгээ хийх, үр дүнг тайлагнах, хэрэгжүүлэх арга хэлбэр, шаардагдах хөрөнгө зардал, хугацааг тусгасан орчны хяналт-шинжилгээний хөтөлбөр (ОХШХ).

Төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэхэд баримтлах эрх зүйн баримт бичиг болон шаардлагыг нь зайлшгүй хангаж мөрдөх стандартуудыг БОМТ-нд тодорхой тусгаж өгнө. Тухайн жилийн БОМТ боловсруулах, биелэлтийг тайлагнах журамд зааснаар байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөө нь дараах агуулгатай байх бөгөөд хийх ажлын зардлыг тусгасан тооцож төлөвлөнө. Үүнд:

- ✓ Төслийн байгаль орчны нөлөөллийн үнэлгээгээр тогтоосон сөрөг нөлөөллөөс зайлсхийх, бууруулах, арилгах арга хэмжээг хэрэгжүүлэх арга замууд, тэдгээрийг хэрэгжүүлэх хугацаа болон шаардагдах хөрөнгө зардлыг тусгасан төлөвлөгөө
- ✓ Орчны тохижилт, нөхөн сэргээлтийн ажлын төлөвлөгөө
- ✓ Төслийн талбай орчмын түүх, соёлын өвийг хамгаалах арга хэмжээний төлөвлөгөө
- ✓ Үйл ажиллагааны үеийн осол, эрсдэлийн менежментийн төлөвлөгөө
- ✓ Үйл ажиллагааны үеийн хог хаягдлын менежментийн төлөвлөгөө

“Хот байгуулалт, барилга, орон сууцжуулалтын яам”-ны Завхан аймгийн Улиастай сумын “Аймгуудын бохир ус цэвэрлэх байгууламжийг өргөтгөн шинэчлэх, шинээр барих” төсөл

- ✓ Орчны хяналт шинжилгээний хөтөлбөр
- ✓ Тухайн жилийн төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэх удирдлага, зохион байгуулалтын төлөвлөлт
- ✓ БОМТ-г нөлөөллийн бүсийн олон нийт, оршин суугчдад тайлагнах, хэлэлцүүлэх арга хэмжээний төлөвлөлт зэргээс бүрдэнэ.

4.1. Сөрөг нөлөөллийг бууруулах арга хэмжээний төлөвлөгөө

Хүснэгт 3.

№	Гол болон болзошгүй сөрөг нөлөөллүүд	Сөрөг нөлөөллийг арилгах, бууруулах арга хэмжээ	Сөрөг нөлөөллийн хамрах хүрээ	Хэмжих нэгж	Нэгжийн зардал, мян.төг	Тоо хэмжээ	Нийт зардал, мян.төг	Хэрэгжүүлэх хугацаа, давтамж	Баримтлах эрхзүйн баримт бичиг
	1	2	3	4	5	6	7	8	9
Агаарын чанарт үзүүлэх сөрөг нөлөөллийг бууруулах талаар									
1.	Бүх төрлийн тээврийн хэрэгсэлийн, машин механизмын хөдөлгүүрийн шаталтаас үүсэх NO_2, SO_2, CO зэрэг хий нь бичил орчны агаарын чанарт сөргөөр нөлөөлөх	Бүх төрлийн машин механизм, дизель станцад үзлэг оношилгоо засварыг тогтмол хийж, холбогдох стандартын шаардлагад нийцүүлэх	Бүх машин техник	ОХШХ-т тусгасаны дагуу **560.0 мян.төг**					MNS 5013:2003 Бензин хөдөлгүүртэй автомашин – утааны найрлагад хорт бодисын зөвшөөрөгдөх дээд хэмжээ MNS 5014:2003 Дизель хөдөлгүүртэй автомашин - Утааны тортогжилтын зөвшөөрөгдөх дээд хэмжээ
2.	Өвлийн улиралд халаалтын зориулалтаар ашиглах уурын зуухнаас гарах утаа орчны агаарт нөлөөлөх	Орчны бохирдлыг хянахын тулд орчны хяналт шинжилгээний хөтөлбөрийн дагуу агаарын шинжилгээ хийлгэж байх	ЦБ-н орчинд						MNS 4585:2023 Агаарын чанар, техникийн ерөнхий шаардлага
Хөрсөн бүрхэвч болон ургамлан нөмрөгт үзүүлэх сөрөг нөлөөллийг бууруулах талаар									
3.	Ахуйн болон хатуу хог хаягдлаар хөрс бохирдох	Бүх төрлийн хатуу болон ахуйн хог хаягдлыг ангилан ялгах, хог хаягдал түр хадгалах цэгийн ойр орчин халдваргүйжүүлэлт тогтмол хийж байх	Хог хаягдлын цэг, түүний орчинд	-	250.0	4	1000.0	Үйл ажиллагаа ны явцад	Хог хаягдлын тухай хууль /2017 он/, Хөрс цөлжилтөөс хамгаалах тухай хууль, MNS 5850:2019 “Хөрсний чанар, хөрс бохирдуулагч бодис, элементүүдийн зөвшөөрөгдөх дээд

									хэмжээ”
4.	Болзошгүй аваар, ослын үед хаягдал бохир ус хөрс, хөрсний усанд бохирдол үүсгэх	Хөрсний хяналт шинжилгээний хөтөлбөр хэрэгжүүлэх, хөрсний бохирдлыг хянаж байх	Хог хаягдлын цэг, түүний орчинд	ОХШХ-н зардалд тусгасаны дагуу **900.0 мян.төг**					Хөрс цөлжилтөөс хамгаалах тухай хууль, MNS 5850:2019 “Хөрсний чанар, хөрс бохирдуулагч бодис, элементүүдийн зөвшөөрөгдөх дээд хэмжээ”
Гадаргын болон газрын доорхи усанд үзүүлэх сөрөг нөлөөллийг бууруулах талаар									
5.	ЦБ-н талбайд байрлах гүний худгийн орчинд ариун цэврийн бүс тогтоогоогүйгээс бохирдох	Гүний худгийн эргэн тойронд ариун цэврийн хамгаалалтын бүс тогтоож, тэмдэг тэмдэглэгээг байрлуулах	Гүний худаг, түүний орчинд	-	500.0	-	500.0	-	БОНХАЖС, БХБСайдын 2015 оны А-230/127 тоот “Усны сан бүхий газар, усны эх үүсвэрийн онцгой болон энгийн хамгаалалтын, эрүүл ахуйн бүсийн дэглэмийг мөрдөх журам” Усны тухай хууль 3-бүлгийн 22-р зүйл ба бусад зүйл, бусад хууль, журам, стандарт
6.	Болзошгүй аваар, ослын үед хаягдал бохир ус гүний усанд бохирдол үүсгэх	Цэвэрлэх байгууламжруу орж ирж байгаа оролт болон гаралтын хэсгээс дээж авч лабораторид шинжлүүлж байх	ЦБ-н руу бохир усны оролт, гаралтын хэсгээс	ОХШХ-н зардалд тусгасаны дагуу **800.0 мян.төг**					MNS 4288:1995. Бохир ус цэвэрлэх байгууламжийн байршил, цэвэрлэгээний технологи, түвшинд тавих шаардлага. MNS 4943:2015. Усны чанар. Хаягдал ус
Нийт					**750.0**	**-**	**1500.0**	**-**	-

4.2. Орчны тохижилт ногоон байгууламжийн төлөвлөгөө

Хүснэгт 4.

Нөхөн сэргээлтийн зорилт	Нөхөн сэргээх арга хэмжээ	Арга хэмжээний цар, хүрээ	Нийт зардал (мян.төг)	Хэрэгжүүлэх хугацаа ба давтамж	Баримтлах стандарт аргачлал
ЦБ-н орчны цэвэрлэгээг тогтмол хийж байх орчны зүлэгжүүлэлт хийх		ЦБ-н гадна талбай түүний орчинд	1700.0	2026 он	MNS 5918:2023, “Эвдэрсэн газрыг ургамалжуулах. Техникийн ерөнхий шаардлага” MNS 6260:2011 Зүлэгжүүлэх талбай бэлтгэх, үр тарих арчлах
Нийт зардал		**-**	**1700.0**	-	-

4.3. Биологийн олон янз байдлын дүйцүүлэн хамгаалах төлөвлөгөө

Биологийн олон янз байдлын дүйцүүлэн хамгаалах төлөвлөгөө нь газрын тос, уул уурхай, цацраг идэвхт ашигт малтмалын ашиглалтын үлдэгдэл нөлөөлөлд өртсөн нөхөн сэргэхгүй газарт биологийн олон янз байдлын тухайн газартай экологийн хувьд төстэй нөхцөлд, өөр газарт дүйцүүлэн хамгаалах ажлыг тодорхойлж, хэрэгжүүлэх арга хэмжээний төлөвлөгөөг гаргадаг ба уг төслийн хувьд дүйцүүлэн хамгаалах төлөвлөгөөг хийх шаардлагагүй болно.

4.4. Нүүлгэн шилжүүлэх, нөхөн олговор олгох төлөвлөгөө

Тухайн төслийн үйлчилгээ болон эрчимтэй сөрөг нөлөөллийн бүсэд зайлшгүй нүүлгэх шаардлагатай иргэд, оршин суугчид, айл өрх, байгууллага байхгүй болно.

4.5. Түүх соёлын өвийг хамгаалах төлөвлөгөө

Төсөл хэрэгжих бүс нутаг, түүний орчимд түүх, соёлын өв дурсгалууд илрээгүй болно.

4.6. Осол эрсдэлийн менежментийн төлөвлөгөө

Төслийн үйл ажиллагааны явцад гарч болзошгүй осол, эрсдэл түүнээс урьдчилан сэргийлэх чиглэлээр авч хэрэгжүүлэх арга хэмжээ, хэрэгжүүлэх ажлын хүрээ, давтамж, баримтлах стандарт зэргийг тусган оруулав.

Хүснэгт 5. Осол эрсдлийг бууруулах арга хэмжээний төлөвлөгөө

Болзошгүй аюул, осол сөрөг нөлөө	**Урьдчилан сэргийлэх, хамгаалах арга хэмжээ**	**Арга хэмжээний цар, хэмжээ**	**Нийт зардал, мян.төг**	**Хэрэгжүүлэх хугацаа**	**Баримтлах стандарт, аргачлал**
Хөдөлмөрийн аюулгүй байдал, эрүүл ахуй					
Ажиллагсадын хөдөлмөр хамгаалал, аюулгүй ажиллагааны дэглэм зөрчигдсөнөөс хүний эрүүл мэндэд сөргөөр нөлөөлж болзошгүй	Ажиллагсад эрүүл мэндийн үзлэгт орсон байх, Анхан шатны тусламжийн эм, тариа, багаж хэрэгслийн бэлэн байдлыг хангасан байх	Ажлын байранд	700.0	Жилд 1 удаа	MNS 4968: 2000 Хөдөлмөрийн аюулгүй ажиллагаа. Эрүүл ахуй. Ерөнхий шаардлага
Мэргэжлээс шалтгаалах өвчлөл үүсэх	Ажилчдыг хөдөлмөрийн аюулгүй байдал, ажлын хувцас хэрэгслээр хангах	Ажиллагсад	800.0	Өвөл, зуны хувцасыг байгууллагын дотоод журмын дагуу олгоно	Хөдөлмөр аюулгүй байдал, эрүүл ахуйн тухай хуулийн 15 дугаар зүйл
	Хортой нөхцөлд ажилладаг ажилчдыг хор саармагжуулах нэмэлтээр хангана	Хортой нөхцөлд ажиллаж буй ажиллагсад	500.0	-	Хөдөлмөр аюулгүй байдал, эрүүл ахуйн тухай хуулийн 28.1.9 дүгээр зүйл
Химийн бодисын эрсдэлийн менежментийн төлөвлөгөө					
Хадгалалтын аюулгүй ажиллагаа алдагдах	Лабораторийн зориулалттай бодисуудыг шаардлага хангасан агуулах, өрөө тасалгаанд хадгалах, агуулахын битүүмжлэлд хяналт тавих, химийн хорт болон аюултай бодистой ажиллах зааварчилгаа боловсруулж, байгууллагын даргаар батлуулж, ажилчдад танилцуулах	ЦБ-н лабораторид хэрэглэглэх химийн бодис	350.0	Үйл ажиллагааны явцад тогтмол	MNS 6458:2014 Химийн хорт болон аюултай бодисын бүтээгдэхүүний агуулах
					Химийн хорт болон аюултай бодис хадгалах, тээвэрлэх, ашиглах, устгах журам /Монгол Улсын Шадар сайд, БОАЖ-ын сайд, ЭМ-ийн сайдын 2017 оны 05 дугаар сарын 23-ны өдрийн 54/А/136/А/215 дугаар хамтарсан тушаалын хавсралт

“Хот байгуулалт, барилга, орон сууцжуулалтын яам”-ны Завхан аймгийн Улиастай сумын “Аймгуудын бохир ус цэвэрлэх байгууламжийг өргөтгөн шинэчлэх, шинээр барих” төсөл

Химийн бодистой харьцаж буй ажилчид хордох, түлэгдэх	Химийн бодистой харьцан ажилладаг ажилчдад хамгаалах хэрэгсэл олгох /ажлын хувцас, амны хаалт, ханцуйвч, бээлий, нүдний шил/	Химийн бодистой харьцан ажилладаг ажилчид, 5-6 хүн	2500.0	2026 он	Хөдөлмөр аюулгүй байдал, эрүүл ахуйн тухай хуулийн 15 дугаар зүйл
Нийт			**4850.0**	-	-

4.7. Хог хаягдлын менежментийн төлөвлөгөөний арга хэмжээний зардал

Хог хаягдлыг зориулалтын саванд хадгалах, ангилан ялгах, хог хаягдлын талаархи боловсрол олгох асуудлыг авч хэрэгжүүлэх, ажилчдын дунд сургалт зохион байгуулах, байгальд ээлтэй соёл хэвшүүлэх, хог хаягдлыг зүй зохистой хаях, ангилах, дахин ашиглах дадал зуршлыг төлөвшүүлэх зэргийг үйл ажиллагааны төлөвлөгөөндөө тусгаж ажиллах шаардлагатай.

Хүснэгт 6. Хог хаягдлын менежментийн төлөвлөгөөний арга хэмжээний зардал

Нөлөөллийг бууруулах арга хэмжээ	Арга хэмжээний цар хүрээ	Нэгж үнэ, мян.төг	Нийт зардал, мян.төг	Хэрэгжүүлэх хугацаа	Баримтлах эрх зүйн баримт бичиг
Ахуйн хог хаягдал					
Ахуйн гаралтай хог хаягдлыг ангилан ялгаж дахин ашиглах, зайлуулах арга хэмжээнүүдийг тодорхойлох	Ажилчдын байр, барилгын ажлын талбай зэрэг бүх төрлийн байгууламжууд	-	100.0	2026 он	Хог хаягдлын тухай хууль болон холбогдох журам, заалтууд
Хог хаягдлын цэгт ариутгал, халдваргүйжүүлэлтийг тогтмол хийж байх	Хог хаягдлын цэгийн орчинд	250.0	500.0		
Ажилчдад хог хаягдлыг бууруулах, ангилах, дахин ашиглах, зүй зохистой хаях дадал зуршлыг хэвшүүлэх, сургалт зохион байгуулах	Ажилчдад	350.0			
Үйлдвэрийн хог хаягдал					
Сараалжийн хаягдлын ариутгал халдваргүйжүүлэлтийг тогтмол хийж, төвлөрсөн хогийн цэгт зайлуулах, бүртгэл хөтлөх	Үйлдвэрийн хог хаягдал	100.0		2026 он	Хог хаягдлын тухай хуулийн 10.2.3, 10.2.4, 10.2.5
Аюултай хог хаягдал					
Лабораторийн зориулалттай химийн бодисын сав баглаа боодлыг аюулгүй хадгалж, нийлүүлэгч байгууллагад шилжүүлэх, зарим төрлийн полимер	Аюултай хог хаягдал	300.0		2026 он	Хог хаягдлын тухай хуулийн 23-р зүйл

бодисын сав баглаа боодлыг дахин боловсруулах үйлдвэрт гэрээний дагуу шилжүүлэх					
Лабораториос гарах шинжилгээний холимог уусмалыг тусгай саванд цуглуулж, саармагжуулан, ариутгах татуургын сүлжээнд нийлүүлэх, бүртгэл хөтлөх	Аюултай хог хаягдал	100.0		2026 он	MNS 6458:2014 Химийн хорт болон аюултай бодисын бүтээгдэхүүний агуулах
Нийт зардал /мян.төг/		**250.0**	**1450.0**	-	-

4.8. Тухайн жилийн БОМТ-г хэрэгжүүлэх удирдлага зохион байгуулалтын төлөвлөгөө

Төсөл хэрэгжүүлэгч нь жил бүр БОМТ -ний хэрэгжилтийн талаар байгаль орчны асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагад тайлан хүргүүлэх ба байгаль орчны хяналтын улсын байцаагч, орон нутгийн байцаагч, бүх шатны Засаг даргад тухайн жилийн байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний хэрэгжилтийн тайланг жил тутамд хүргүүлнэ.

Хүснэгт 7. Удирдлага зохион байгуулалтын талаар авч хэрэгжүүлэх арга хэмжээ

№	Хийгдэх ажлын нэр төрөл	Хийгдэх шаардлага	Хийх хугацаа	Ажлын хэмжээ	Шаардагдах хөрөнгө
1.	Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөө Ерөнхий үнэлгээ хийсэн төрийн захиргааны төв байгууллага /БОУАӨЯ/- д хүргүүлж батлуулах	БОАЖС-н 2019 оны 10 дугаар сарын 29 өдрийн А/618 тоот тушаалаар шинэчлэн баталсан “Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөө боловсруулах, хянан батлах, тайлагнах журам”	Жил бүрийн 12 дугаар сард багтаан	Жил бүр БОМТ төлөвлөгөөг боловсруулж батлуулах	Гэрээгээр тохиролцож, мэргэжлийн байгууллагаа р
2.	Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний биелэлтийн тайланг Ерөнхий үнэлгээ хийсэн төрийн захиргааны төв байгууллага /БОУАӨЯ/- д хүргүүлж батлуулах	БОАЖС-н 2019 оны 10 дугаар сарын 29 өдрийн А/618 тоот тушаалаар шинэчлэн баталсан “Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөө боловсруулах, хянан батлах, тайлагнах журам”	Тухайн жилийн 11-р сарын 01-ны дотор	Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний биелэлтийг тайлагнаж, дүгнүүлэх	Гэрээгээр тохиролцож, мэргэжлийн байгууллагаар
3.	Хог хаягдлын талаар боловсрол олгох сургалтыг мэргэжлийн байгууллагаар зохион байгуулах	Хог хаягдлын чиглэлээр үйл ажиллагаа эрхэлдэг мэргэжлийн байгуулагаас сургалт авах	2026 он	Жил бүр	Дотоод зардлаар
4.	Хог хаягдлын үйлчилгээний хураамжийг тогтоосон хугацаанд төлж байх	-	Үйл ажиллагааны явцад тогтоосон хугацаанд		Гэрээний дагуу

4.8.1. Тухайн жилийн БОМТ-ний хэрэгжилтийг нөлөөллийн бүсийн оршин суугчдад тайлагнах төлөвлөгөө

Хүснэгт 8. Тухайн жилийн БОМТ-ний хэрэгжилтийг нөлөөллийн бүсийн оршин суугчдад тайлагнах төлөвлөгөө

№	БОМТ, БОМТ-ний хэрэгжилтийг тайлагнахад оролцогч талууд	Тайлагнах хэлбэр	Мэдээллийн агуулга	Зохион байгуулах хугацааны тов	Тайлагнах зардал, мян.төг	Хариуцан зохион байгуулах албан тушаалтан/ажилтан	Зохион байгуулах газар
2026 он							
1.	Орон нутгийн иргэд	Мэдээллийн самбар байршуулах	Төслийн үйл ажиллагааны ажлын мэдээлэл, гүйцэтгэл	Жил бүрийн 2-р улиралд	2500.0	Төслийн менежер	Төслийн талбай эсвэл талбайн ойролцоо хүн, машины хөдөлгөөн ихтэй замын улзвар хэсэгт г.м
2.	Улиастай сумын цэвэр ус, ариутгах татуургын хэрэглэгчид	Нээлттэй өдөрлөг хэлбэрээр зохион байгуулах	Хэрэглэгчдэд цэвэр усаа хэмнэх, ариг гамтай хэрэглэх талаар сурталчилгаа явуулах, нээлттэй өдөрлөг зохион байгуулах, мэдээлэл түгээх	Жил бүрийн 3-р улиралд		Удирдлага, Ерөнхий инженер, Ус хангамж, ариутгах татуургын ашиглалт хариуцсан инженерүүд	Орон нутгийн иргэний танхим
Нийт зардал					**2500.0**	-	-

4.9. Байгаль орчны хяналт, шинжилгээний хөтөлбөр

Завхан аймгийн Улиастай сумын “Аймгуудын бохир ус цэвэрлэх байгууламжийг өргөтгөн шинэчлэх, шинээр барих” төслийн байгаль хамгаалах төлөвлөгөөний хэрэгжилтийн явц, байгаль орчны доройтол, гэнэтийн бохирдлыг хянах, бохирдлоос урьдчилан сэргийлэх зорилгоор байгаль орчны мониторингийн үйл ажиллагааг явуулна. Мониторинг нь байнгын ажиглалт шинжилгээгээр гарсан үзүүлэлтүүдийн хяналт тэдгээрийн үнэлгээ болон хэтийн төлөв байдлыг урьдчилан таамаглах зэрэг үйл ажиллагаа юм. Энэхүү үйл ажиллагааг хяналт, төлөвлөгөөтэй, цэгц явуулахын тулд “Орчны хяналт шинжилгээний хөтөлбөр” (ОХШХ)-ийг боловсруулан мөрдөнө.

Хүснэгт 9. Орчны хяналт шинжилгээний хөтөлбөр

Орчны хяналт шинжилгээ хийх хөтөлбөр							
Байгаль орчны бүрэлдэхүүн	**Хяналт шинжилгээ хийх үзүүлэлт**	**Хэмжих нэгж**	**Хугацаа ба давтамж**	**Хяналт шинжилгээний ажлын хэмжээ**	**Нэгжийн өртөг мян.төг**	**2026 оны зардал, мян.төг**	**Баримтлах стандарт ба арга аргачлал**
Агаар	Агаар дахь хийн агууламж CO_2, SO_2, NO_2, O_3, CH_4, NH_3	мкг/м^3	*Жилд 4 удаа (3,6,9,12 саруудад)*	Төслийн талбайд (2 цэгт * 4 удаа)	70.0	560.0	Агаараас сорьц авах, агаар дахь хүхэрлэг хийн агууламжийг тодорхойлох, агаар дахь азотын давхар ислийн агууламжийг тодорхойлох Агаарын чанарын стандарт MNS: 4585-98, Агаар мандал, сорьц авахад тавих ерөнхий шаардлага MNS: 3384-82
Ус	*pH, Нийт хатуулаг ($CaCO_3$), Ca, Mg, Na, K,Fe,NH_4, SO_4, NO_2, NO_3, CO_3,HCO_3, Ni-ийн агууламж, амт, үнэр, өнгө, тунгалаг,тунадас*	мг/дм^3	Жилд 4 удаа (*3,6,9,12* саруудад)	*Гүний худаг*	47.0	188.0	MNS ISO 5665-5:2001 “Усны чанар.Ундны уснаас дээж авах стандарт. “Хүрээлэн буй орчин. Эрүүл мэндийг хамгаалах. Аюулгүй байдал. Ундны ус. Эрүүл ахуйн шаардлага, чанар аюулгүй байдлын үнэлгээ MNS 0900:2018”
Бохир ус	Усны орчин /Ph/ Жинлэгдэх бодис Перманганатын исэлдэх чадвар /ПИЧ/ Аммони /NH4/ Нитрит /NO2/ Нитрат /NO3/ Фосфор /P/	мг/л	Жилд 4 удаа (*3,6,9,12* саруудад)	*Бохир усны оролт, гаралтын хэсгээс*	100.0	800.0	MNS 4288:1995. Бохир ус цэвэрлэх байгууламжийн байршил, цэвэрлэгээний технологи, түвшинд тавих шаардлага. MNS 4943:2015. Усны чанар. Хаягдал ус
Хөрс	Ялзмаг Урвалын орчин-pH Карбонат Хөдөлгөөнт фосфор, кали (P_2O_5, K_2O) Цахилгаан дамжуулах чанар	мг	*Жилд 4* удаа (*3,6,9,12* саруудад)	Төслийн талбайд (2 цэгт * 4 удаа)	45.0	720.0	Хөрсний чанар. Хөрс бохирдуулагч бодис, элементүүдийн зөвшөөрөгдөх дээд хэмжээ MNS 5850-2019 Байгаль хамгаалал. Хөрс. Шинжилгээний дээж авахад тавигдах ерөнхий шаардлагууд MNS 3298:1990

	Механик бүрэлдэхүүн чулуу						
	Хүнд металлууд Pb,Co,Ni,Cr,Cd				45.0	180.0	
Нийт зардал					**307.0**	**2448.0**	

2026 онд Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэхэд нийт зардал: 14448.0 төгрөг зарцуулахаар төлөвлөсөн.